

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Lausuntopyyntö ei-kaupallisen sijaissynnytysjärjestelyn sallimista Suomessa koskevasta selvityksestä (OM:n julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:18)

Viite: VN/5969/2019

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) toteaa seuraavaa.

YLEISTÄ

Tuomariliitto lausuu selvityksestä vain siltä osin, kuin asialla on liityntää tuomioistuimissa ratkaistaviin ja muihin oikeudellisiin kysymyksiin.

Nykyisen sääntelyn mukaan hedelmöityshoitolaissa (1237/2006) kielletään hedelmöityshoitojen antaminen, jos on syytä olettaa, että lapsi annetaan adoptiolapseksi. Hedelmöityshoitolaissa säännöksiä täydentää adoptiolain (22/2012) 5 §, jonka mukaan adoptiota ei voida vahvistaa, jos adoption johdosta on annettu tai luvattu antaa korvausta. Lisäksi lapsen vanhemman adoptiosuostumuksen hankkiminen lupaamalla tai antamalla korvausta taikka erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä on säädetty rangaistavaksi rikoslain 25 luvun 3 b §:ssä laittoman adoptiosuostumuksen hankkimisena. Selvityksen mukaan säännösten on katsottu käytännössä kieltävän kaupalliset sijaissynnytysjärjestelyt tai niiden tuloksena syntyneen adoption vahvistamisen Suomessa riippumatta siitä, onko kyse perinteisestä tai keinohedelmöitykseen perustuvasta sijaissynnytysjärjestelystä.

Selvityksestä ilmenee, että Suomessa oli ennen hedelmöityshoitolaissa säätämistä ja sijaissynnytysjärjestelyjen kieltämistä vuonna 2007 syntynyt sijaissynnytysjärjestelyn avulla noin kymmenen lasta. Suomalaiset vanhemmat ovat joissakin tapauksissa ryhtyneet käyttämään sijaissynnytysjärjestelyä ulkomailla kiertääkseen järjestelyt kieltävää Suomessa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Sijaissynnytysjärjestelyyn liittyneitä suomalaisten tuomioistuinten ratkaisuja on ollut selvityksen mukaan 22, joista suurimmassa osassa on ollut kysymys ulkomaisen isyyttä koskevan päätöksen tunnustamisesta Suomessa.

EU-OIKEUS JA SUOMEA SITOVAT KANSAINVÄLISET VELVOITTEET

Tuomariliitto toteaa, että EU-oikeutta ja Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita on selvityksessä tarkasteltu pääotsikon ”Sijaissynnytyksiä koskeva ulkomainen lainsäädäntö” alla. Kuten otsikosta 5.2 ilmenee, kysymys ei tältä osin kuitenkaan määritelmällisesti ole ”ulkomaisesta lainsäädännöstä”.

Selvityksestä ilmenee, että Euroopan unionissa ei tällä hetkellä ole lainsäädäntöä edes sijaissynnytysten rajat ylittävien vaikutusten osalta. Parlamentti on kuitenkin teettänyt lainsäädäntötoimien tarpeesta selvityksiä, ja sijaissynnytykset on mainittu Euroopan komission ihmiskauppaa koskevassa raportissa vuodelta 2020. Euroopan neuvosto on julkaissut asiasta suosituksen, ja sijaissynnytyksen avulla syntyvien lasten ja sijaissynnyttäjänä toimivien naisten asemaa on pyritty edistämään Euroopan neuvoston yleiskokouksen toimesta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sijaissynnytyksen avulla syntyneitä lapsia koskevissa ratkaisuisa on ollut kysymys siitä, että aiottujen vanhempien alkuperämaan rekisteriviranomaiset eivät ole joko ollenkaan tai ongelmitta tunnustaneet aiottuja vanhempia sijaissynnytyksen avulla syntyneiden lasten oikeudellisiksi vanhemmiksi.

Selvityksessä mainitun YK:n lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä koskevan raportin mukaan kaupallisten ja ei-kaupallisen sijaissynnytyksjärjestelyiden välinen rajanveto on usein hämärtynt sijaissynnyttäjälle maksettavien kulukorvausten ja välityspalkkioiden vuoksi. Raportin mukaan sijaissynnytyksjärjestelyn tunnustamisen yhteydessä tulisi arvioida lapsen etu, turvata lapsen oikeus identiteettiin ja hänen alkuperäänsä koskeviin tietoihin, tehdä itsenäinen arviointi vanhemmuudesta ja selvittää sijaissynnyttäjän kohtelu ja varmistaa hänen suostumuksensa lapsen luovuttamiseen lapsen syntymän jälkeen.

Selvityksessä tarkastellusta eri maiden lainsäädännöstä ilmenee, että suhtautuminen sijaissynnytyksjärjestelyihin eroaa voimakkaasti eri valtioissa. Myöskään kaupallisen ja ei-kaupallisen sijaissynnytyksjärjestelyn raja ei kaikissa tapauksissa ole selkeä.

Tuomariliitto toteaa, että edellä esiin nostetut huomiot osoittavat osaltaan niitä ongelmia ja kysymyksiä, jotka voivat tulla viime kädessä ratkaistaviksi myös suomalaisissa tuomioistuimissa ja myös ulkomaisten kaupallisten järjestelyjen tuloksena syntyneiden lasten vanhemmuuksien osalta. Helsingin hovioikeus on selvityksessä selostetussa ratkaisussaan 5.7.2013 arvioinut Intiassa korvausta vastaan tapahtuneen sijaissynnytyksjärjestelyn suhdetta adoption johdosta maksettavaan korvaukseen ja lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja katsonut Intiassa annetun päätöksen tunnustamatta jättämisen johtavan lapsen kannalta kestävämpään tilanteeseen myös siksi, että lapsi jäisi ilman kansalaisuutta. Kokonaisarviointinaan hovioikeus katsoi, että intialaista syntymätodistusta ja siitä ilmenevää päätöstä isyydestä ei ollut perusteltua pitää Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena tuolloin voimassa olleen isyyslain 51 §:n 2 momentin 5 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

LAINSÄÄDÄNTÖMALLEISTA

Selvityksen mukaan vahva argumentti sen puolesta, että sijaissynnytyksjärjestelyt sallittaisiin Suomessa rajatuissa tilanteissa, on se, että sillä pyrittäisiin edes osittain rajoittamaan suomalaisten hakeutumista ulkomaille sanottuihin järjestelyihin valtioissa, joissa syntyvän lapsen, sijaissynnyttäjän ja aiottujen vanhempien oikeusturvanäkökohtien tasapainottamiseen ei ole samanlaista pyrkimystä tai mahdollisuuksia kuin Suomessa. Selvityksessä on todettu argumentin vahvuutta syövä se, että juuri missään vertailumaassa kansallisen sijaissynnytyksjärjestelyn

salliminen ei ole poistanut perheiden hakeutumista kansainvälisiin sijaissynnytyjärjestelyihin. Jos kansallisessa lainsäädännössä määritellyt kriteerit olisivat tiukat tai Suomessa toteutettavan järjestelyn hinta merkittävästi kalliimpi, lopputulemana saattaisi selvityksen mukaan yhdessä sijaissynnytysten sallimiseen liittyvän signaalivaikutuksen kanssa olla, että perheiden kynnys kansainvälisiin järjestelyihin hakeutumiseen madaltuisi ja alkuperäinen tavoite jäisi toteutumatta.

Tuomariliitto toteaa, että ei-kaupallisten sijaissynnytysten salliminen on lähtökohtaisesti yhteiskuntapoliittinen kysymys. Mahdollinen kansallinen lainsäädäntö ei edellä todetusti todennäköisesti kuitenkaan ainakaan kokonaan poistaisi kansainvälisiin järjestelyihin liittyviä ongelmia ja tuomioistuimissakin ratkaistavia kysymyksiä riippumatta siitä, miten sijaissynnytyksiä koskeva sääntely Suomessa tulevaisuudessa ratkaistaisiin.

Tuomariliitto toteaa, että selvityksessä hahmotellut sääntelymallit vastaavat soveltuvin osin hedelmöityshoidoissa ja adoptioissa omaksuttuja periaatteita, joskin sijaissynnytyjärjestelyihin sekoittuu selvityksessä todetulla tavalla eri elementtejä. Tuomariliitto korostaa selvityksessä esiteltyjen sääntelymallien osalta erityisesti ennakkollista valvontaa ja sijaissynnyttäjän itsemääräämisoikeutta. Sitä, että aiotut vanhemmat ja sijaissynnyttäjä eivät selvityksessä todetulla tavalla tekisi keskenään sopimusta lapsen aikaansaamisesta ja luovuttamisesta vaan olisivat osapuolina hedelmöityshoitoja antavan palveluntarjoajan kanssa tehdyssä palvelusopimuksessa, on pidettävä perusteltuna lapsi- ja ihmiskauppaan viittaavien piirteiden torjumiseksi myös lainsäädännön terminologian tasolla. Tuomariliitto pitää selvityksessä esitettyä vaihtoehtoa sitoa vanhemmuuden vahvistaminen hedelmöityshoitosuostumukseen, jolloin adoptio ei olisi välttämättä tarpeen, sinänsä perusteltuna, joskin sillä, että vanhemmuuden on vahvistanut nimenomaan tuomioistuin, saattaa selvityksessä todetulla tavalla olla merkitystä perhesuhteen saamisessa tunnustetuksi toisessa valtiossa. Tuomioistuinten resurssikysymyksiä ei voida pitää asiassa keskeisinä ottaen huomioon odotettavissa olevien sijaissynnytyjärjestelyjen harvalukuisuus ainakin alkuvaiheessa.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos Jaana Hemminki. Lausunto on käsitelty Tuomariliiton hallituksessa.

Helsingissä 19.5.2023

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

Anna Pitkänen
puheenjohtaja

Minna Hällström
varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnan yhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.